

LIBRIS

We know
books

ALAN WATTS

DEVINO CEEA CE EȘTI

Traducere din limba engleză:
MIHAI POPA-RADU

EDITURA HERALD
București

CUPRINS

Prefața editorului	5
Paradoxul negării de sine	13
Devino ceea ce ești	23
Degetul și Luna	25
Importanță	33
Tao și <i>Wu-Wei</i>	35
Atingerea diafană	43
Păsări pe cer	45
Mergând pe roată	53
Limbajul experienței metafizice	55
Intenții pozitive	73
Zen	75
Unul	83
Există un inconștient?	91
Acel îndepărtat eveniment divin	98
Parabola despre coada vacii	106
Al doilea nemuritor	111
Credința și faptele în budism	118
Mâine nu vine niciodată	144
Ce este Realitatea	147
Nașterea Fiului divin	150

LBRIS

We know
books

DEVINO CEEA CE EȘTI

PARADOXUL NEGĂRII DE SINE

Cât timp ești viu, trăiește ca un mort, mort de-a binelea;
Apoi, orice ai face și oricum vei face, va fi bine.

Un poem budist, scris în China acum câteva secole, încearcă să pună în cuvinte o intuiție comună aproape tuturor culturilor lumii. Dacă ar fi să o traducem în limbajul familiar al tradiției creștine, devine atât de cunoscută, încât sună aproape ca o platitudine: „Cel ce își va pierde sufletul și-l va găsi”. Ceea ce face ca această idee să nu cadă în derizoriu – la fel ca alte precepte asemănătoare pe care oricine le cunoaște și știe că ar trebui să le respecte, dar nu o face – este faptul că această spusă *nu poate* fi trăită. Și asta întrucât, atâta vreme cât pot face ceva, nu sunt încă mort; înseamnă că nu mi-am pierdut pe deplin viața. Însă în cazul acestei expresii nu avem de-a face cu caracterul absurd al unei porunci imposibil de îndeplinit. Este vorba despre o comunicare reală, despre o descriere a ceva ce li se întâmplă unora, la fel ca ploaia sau ca adierea vântului. Este pur și simplu transpunerea în cuvinte a revelației universale că omul nu este viu cu adevărat până când nu s-a pierdut pe sine, până când nu și-a descleștat strânsoarea cu care în mod obișnuit se agață de propria viață, de bunuri, de reputație și de poziția socială. Este acel adevăr ireductibil conținut în ideea de inspirație monahală a „sfintei simplități”, acel mod de viață care nu implică nicio constrângere, în care nu ai ce să pierzi, pentru că ai

renunțat la tot, în care trăiești un sentiment extraordinar de libertate ce este exprimat poetic prin asemănarea cu păsările purtate de vânt sau cu norii ce plutesc pe cerul nesfârșit. Este acel mod de viață pe care Sfântul Pavel îl descria ca fiind „sărăcia care pe mulți îi face bogați, întrucât, deși nu au nimic, posedă totul”.

Și ce nostalgie nerealistă avem pentru acest mod de viață! Maria-Antoaneta jucându-se de-a ciobănița în grădinile de la Versailles... președinți de mari companii care se retrag în colibe de pescuit din creierul munților... agentul de asigurări care se plimbă singur pe plaja nesfârșită, întrebându-se dacă ar avea curajul să devină căutător de scoici... sau moralistul care își reproșează că nu are încă puterea de a renunța la un salariu confortabil și să trăiască la periferie, așa cum au făcut-o Peter Maurin, Dorothy Day sau iluștrii Francisc din Assisi sau Saint Vincent de Paul. Însă cei mai mulți dintre noi știm că nu o vom face și probabil nici nu am putea-o face – vom continua să ne agățăm de modurile noastre obișnuite de existență cu aceeași neputință cu care dependenții nu se pot desprinde de un comportament distructiv.

Dacă ceea ce spun începe să sune a predică, nu aceasta este intenția mea, întrucât, așa cum spuneam la început, afirmația conform căreia cineva poate cu adevărat să trăiască renunțând la viață nu este un precept care să poată fi pur și simplu respectat și aplicat. Aceasta este ceea ce face ca tot ce vorbim pe tema renunțării de sine sau a transcenderii propriului ego să fie extrem de greșit înțeles. Dacă ne raportăm la această idee ca la un precept, ea poate da naștere la tot felul de falsități morale și spirituale. Fiți întotdeauna cu băgare de seamă când întâlniți pe cineva care vorbește despre efortul de a renunța la sine, de a transcende propriul ego. Îmi amintesc de conversația apocrifă dintre Confucius și Lao-Tzu, în care primul perora pe tema iubirii universale, eliminând sinele.

„Ce prostie!”, strigă Lao-Tzu. „Oare ideea de iubire universală nu se contrazice pe sine? Nu este eliminarea sinelui o manifestare pozitivă a sinelui? Domnule, există universul cu regulile lui neschimbătoare; există soarele și luna, care strălucesc fără încetare; există stelele, al căror mod de așezare nu se schimbă; există păsările și animalele ce conviețuiesc fără abatere; există copaci și tufișuri care cresc în sus fără excepție. La fel ca toate acestea, fii în consonanță cu Tao – modul de a fi al lucrurilor – și vei fi perfect. De ce să ne mai preocupăm atunci în van de mila sau datoria față de aproapele – e ca și cum ai bate toba când vrei să cauți un evadat. Vai, domnule, multă confuzie ai adus în mintea omului!”

Cum spuneam, adevărul conținut în ideea descoperirii vieții prin renunțarea la ea nu este un precept, ci relatarea a ceva ce se întâmplă în multiple feluri. Nu-i este dat oricui să fie un erou moral sau să ajungă un sfânt renumit. Nu-i este dat oricui să trăiască fără constrângerile și responsabilitățile unei familii. De asemenea, nu-i este dat oricui să fie o soție care se sacrifică sau un soț-model. Și, mai mult decât atât, nu-i este dat oricui să fie mulțumit cu propria sa condiție, să se accepte pe sine cu propriile limitări, știind că este o buruiană și neîncercând să fie un trandafir. Unii dintre noi vom încerca încontinuu, cu un oarecare succes, să ne îmbunătățim într-un fel sau altul, și niciun nivel de autoacceptare nu va stopa acest proces. Renunțarea de sine, acceptarea de sine – toate acesta sunt nume pentru același lucru, pentru un ideal spre care nu există nicio cale, o artă pentru care nu există tehnică.

Și atunci de ce această idee este atât de des prezentată ca un precept, ca o povață de urmat, ca o metodă de aplicat? Există în mod evident o contradicție fundamentală în însăși noțiunea de renunțare de sine, precum și în cea de acceptare de sine. Oamenii încearcă să se accepte pe ei înșiși pentru a fi diferiți și încearcă să se abandoneze pen-

tru a căpăta mai mult respect în propriii lor ochi sau ca să atingă un oarece tip de experiență spirituală, o exaltare a conștiinței care, în sine, odată devenită scop, este o formă evidentă de egoism. În esență noi suntem forțați să trăim cu noi înșine, iar încercările de a ne respinge sau de a ne accepta sunt în mod egal inutile, întrucât ele nu reușesc să ajungă la acea esență inaccesibilă a sinelui care încearcă să accepte sau să respingă. Partea din noi care încearcă să ne schimbe este chiar partea ce are nevoie să fie schimbată; doar că este la fel de inaccesibilă precum acul pentru înțepătura propriului său vârș.

Motivul pentru care ideea renunțării de sine apare sub forma imposibilă a unui precept este acela că îmbracă forma a ceea ce budiștii numesc *upaya* – un cuvânt sanscrit care semnifică „un mod înțelept de transmitere a învățăturii”, mai precis o modalitate folosită de maestru de a-i revela discipolului un adevăr ce poate fi înțeles doar pe cale ocolită. Și asta pentru că egoismul egoului înflorește atunci când crede că se poate controla pe sine, când crede că este stăpân peste procesele, motivațiile și dorințele proprii. Astfel, unul dintre rezultatele importante ale oricărei încercări autentice de renunțare sau acceptare de sine îl reprezintă descoperirea adevărului umilitor că lucrul acesta este imposibil. Și aceasta este, practic, moartea egoului, care devine sursa neașteptată a unui mod de viață atât de nou și de viu, încât dă senzația unei renașteri. În acest sens metaforic, egoul dispare odată ce-și conștientizează neputința de a se schimba în mod semnificativ. De aceea în budismul Zen tema transcenderii sinelui este asemănată cu încercarea unui țânțar de a înțepa un taur de fier, iar moartea transformatoare se întâmplă, conform unuia dintre vechii maeștri, exact în momentul în care fierul din care e făcut taurul respinge în mod ferm și fără echivoc trompa fragilă a țânțarului.

Există bineînțeles un oarecare refugiu pentru iluzia importanței sinelui în faptul că noi trebuie mai întâi să

facem efortul foarte dârz de a înțepa taurul. Cei „din grup” se diferențiază de cei „din afara grupului”, inițiații de *hoi polloi*, printr-un proces de „trecere prin moară, de măcinare”, de îndurare a unor suferințe care apoi sunt afișate ca o măreață insignă de absolvire. De aceea unul dintre cele mai reprobabile aspecte ale falsității spirituale este menționarea discretă și indirectă a „suferințelor cumplite” prin care inițiatul a trecut. De asemenea, în rândul celor care aspiră la starea de grație, această confuzie se manifestă sub forma dorinței ardente și a hotărârii de a mușca din taur cât mai tare, pentru a concluziona ulterior, fără urmă de echivoc, că acest lucru este imposibil.

Personal am descoperit că aceia care au murit cu adevărat în sensul în care vorbim aici nu fac nicio referire la rolul pe care l-ar fi avut ei înșiși în proces. Ei se consideră leneși și norocoși. Consideră că ceea ce au făcut ei este simplu și că oricine altcineva poate face, pentru că, în esență, ei nu au făcut altceva decât să recunoască un adevăr universal al vieții, valabil atât pentru cei slabi și proști, cât și pentru cei puternici și înțelepți. În plus, ei ar spune că e preferabil să fi slab și prost, întrucât o voință puternică și o minte inteligentă pot să ne împiedice sau să ne complice capacitatea de a vedea. Un comerciant de succes va fi probabil mai puțin înclinat să-și accepte ignoranța decât un cerșetor. Pentru adevărații morți-reîntorși-la-viață – fie că-i numim înțelepți, mistici, buddha, jivanmukta sau oricum altcumva – însăși ideea că au căpătat acea stare prin efort propriu sau datorită unei abilități speciale li se pare absurdă și imposibilă.

În acest context, putem fi aproape siguri că ne confruntăm cu o escrocherie spirituală foarte rafinată atunci când se pune un accent mare pe ideea de suferință și de disciplină, de înfruntare a greutăților și de voință și când se spune că toate acestea reprezintă condiții prealabile esențiale pentru a fi acceptați în rai. Adeseori acest tip de

discurs încearcă să justifice ideea potrivit căreia o viață plină de constrângeri și înfrânări este, de fapt, o mare realizare spirituală. Adeseori e vorba despre o simplă greșală în sensul în care oamenii ajung să descopere ceea ce era la îndemâna lor doar după un parcurs lung și dureros și își justifică asta spunând că drumul anevoios a fost, de fapt, singurul posibil. Adeseori însă un astfel de discurs este, de fapt, o predică a unora care se consideră învățători pentru semenii lor. Doar că predicile lor sunt lipsite de creativitate și de impact, întrucât singurele argumente pe care le oferă sunt rușinea, frica sau vinovăția și, de câte ori ne lăsăm conduși de astfel de motivații, nu facem altceva decât să ne oblojim egoul rănit cu un balsam prin care egoul nostru înflorește.

Odată ce am eliminat aceste puncte de vedere greșite, să vedem dacă putem ajunge la o înțelegere mai corectă a ideii de descoperire a vieții în urma pierderii ei. Principalul punct este, în opinia mea, acela că starea metaforic numită moarte sau abandonarea sinelui nu este ceva ce vom trăi în viitor. Este o realitate prezentă. În anumite aspecte minore egoul nostru dă semne de viață. Doar că la nivel fundamental, în prezența vastității spațiului și a timpului, la fel ca și la contactul cu o mare iubire sau cu o frică absolut copleșitoare, noi suntem, de fapt, precum frunzele în bătaia vântului. Atunci când reflectăm la lucrurile acestea cu claritate, stârnim în noi emoții care ne deranjează și pe care ne-am dori să le putem controla. Rezistența noastră la aceste emoții este la fel de naturală ca și emoțiile însele. Și asta, întrucât emoțiile apar ca o manifestare a unei stări de tensiune sau de rezistență. Dacă nu mi-ar dispăcea frica, nu mi-ar fi frică.

Cu toate acestea, nu cred că e greu să realizăm faptul că resentimentele pe care le avem față de astfel de emoții, dorința noastră de a le evita sunt total inefficiente. Este din nou țânțarul care încearcă să înțepe taurul de fier. Fra-

gilitatea corpului uman raportată la torentul minunat și nemilos al vieții ne stârnește toate emoțiile posibile pentru acest organism sensibil până la agonie: iubire, furie, tristețe, groază și frica de teroare. Iar încercările noastre de a fi mai presus de aceste emoții și de a le controla sunt, de fapt, chiar emoțiile la lucru, din moment ce iubirea iubește iubirea, iar tristețea e tristă pentru cel care e trist. Însăși lipsa noastră de dorință de a simți este măsura capacității noastre de a simți în sensul în care, cu cât sensibilitatea este mai mare, cu atât este mai mare capacitatea de percepere a durerii și drept urmare teama sporită de a nu fi rănit.

Există unii psihologi care au descoperit, cred mai degrabă din întâmplare, un adevăr important, și anume că este o mare greșeală să nu dăm curs sentimentelor sau să ne impunem să simțim altceva decât ceea ce simțim de fapt. Ei vorbesc – și asta e important de notat – despre trăiri interioare și nu despre acțiuni exterioare. Cu alte cuvinte, dacă tu, ca mamă, îți urăști copilul, nu pretinde față de tine însăși că îl iubești. Însă, simplificând, această descoperire poate degenera într-un alt precept: „Acceptă-ți sentimentele: dă curs emoțiilor tale”. Doar că nu este atât de simplu, întrucât sentimentele noastre sunt contradictorii; spre exemplu suntem prea mândri ca să plângem sau prea speriați ca să ne îndrăgostim. În astfel de situații cărui sentiment îi dăm curs: tristeții sau mândriei, fricii sau iubirii?

Și astfel descoperim un exemplu edificator al dificultății acceptării de sine, întrucât într-o astfel de situație ne dăm seama că nu putem accepta niciun sentiment. Conflictul nu va putea fi rezolvat printr-o decizie în favoarea unuia sau altuia dintre sentimente și astfel ne simțim blocați, neajutorați, într-o stare de tensiune interioară.

Lucrul cu adevărat important legat de ceea ce încearcă psihologii să spună este acela că există o înțelepciune